

Goed begonnen, toch nog niet gewonnen

Van Woensel, A. 2007. *Genderjaarboek 2007 MV United – In cijfers*. Brussel/Leuven: ESF-Agentschap, Departement Werk en Sociale Economie/Steunpunt Werk en Sociale Economie.

Met de editie 2007 verschijnt het Vlaams 'Genderjaarboek MV United' voor de tweede keer in zijn huidige vorm: een handige, compacte uitgave bestaande uit verschillende boekdelen die elk los van elkaar gelezen kunnen worden maar toch gebundeld zijn rond één centraal thema. Net als vorig jaar vormt de loopbaan-kloof tussen vrouwen en mannen de rode draad doorheen deze editie. Beide seksen volgen andere loopbaanpaden en naarmate de loopbaan vordert, stapelen de geleidelijk opgebouwde sekse-verschillen zich op tot een brede seksekloof, die onder meer tot uiting komt in het aantal (betaalde) gewerkte uren, de functie-inhoud, het functieniveau en niet in het minst ... in het loonzak-je. Het Vlaams Genderjaarboek 2007 wil de mechanismen in het onderwijs blootleggen die mee aan de basis liggen van de kloof tussen vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. Het eerste boek-deel 'In cijfers' geeft een breed cijfermatig overzicht van de hui-dige situatie van vrouwen en mannen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. In deze bijdrage focussen we op enkele bevindin-gen uit dit eerste boekdeel. We zoomen met name in op de stand van zaken in het onderwijs en kijken verder hoe de overgang naar de arbeidsmarkt verloopt voor jonge vrouwen en mannen.

De verovering van het hoger onderwijs

Op een halve eeuw tijd hebben vrouwen een grote inhaalbewe-ging gemaakt wat hun onderwijs-deelname betreft. We illustreren dit aan de hand van de evolutie van het aantal vrouwelijke studen-ten aan de universiteit. In de late jaren vijftig waren er nog minder dan twintig vrouwelijke studenten per honderd mannelijke studen-ten, maar vanaf de jaren zestig is het aandeel van de vrouwen ge-staag beginnen te klimmen. Het punt van evenredige vertegen-woordiging werd in 1998 bereikt. Toen studeerden er voor het eerst in de geschiedenis evenveel vrou-welijke als mannelijke studenten aan de Vlaamse universiteiten. De toestroom van vrouwelijke studen-ten bleef ook daarna verder aan-houden, zodat er vanaf het begin van het nieuwe millennium onge-veer 120 vrouwelijke universiteits-studenten zijn voor elke 100 man-nen. Dit vrouwelijke overwicht lijkt zich voorlopig te stabiliseren.

Ook het niet-universitair hoger onderwijs kent van-daag de dag een gelijkaardige oververtegenwoor-

diging van vrouwelijke studenten. Niets suggereert trouwens dat hier in de nabije toekomst veel verandering zal in komen. Ook in het algemeen secundair onderwijs (ASO), de onderwijsvorm van waaruit de meeste leerlingen doorstromen naar hogere studies, zijn meisjes in de meerderheid. Vanuit het standpunt van het vrouwelijke emancipatiestreven mogen we de aanwezigheidscijfers van meisjes in het onderwijs dus een succesverhaal noemen.

Meisjes boven

Niet alleen zijn meisjes in de meerderheid in het algemeen secundair en in het hoger onderwijs, tal van onderzoeken bevestigen bovendien dat meisjes gemiddeld betere onderwijsprestaties neerzetten dan jongens. Dat blijkt tevens uit twee Europese indicatoren, namelijk de ongekwalificeerde uitstroom en het aandeel gekwalificeerde jongeren. Deze maken deel uit van de set van 'structurele indicatoren' die Eurostat jaarlijks opvolgt om de vooruitgang van de lidstaten op weg naar de verwezenlijking van de Lissabondoelstellingen te meten.

De ongekwalificeerde uitstroom geeft het aandeel 18- tot en met 24-jarige jongeren weer dat uit het onderwijs is uitgestroomd zonder een diploma secundair onderwijs. Laaggeschoolden hebben het vaak moeilijk om een gepaste job te vinden en te behouden omdat ze geen diploma hebben met voldoende arbeidsmarktwaarde. Jongeren zijn bovendien kwetsbaar op de arbeidsmarkt omdat ze weinig werkervaring hebben en omdat ze dikwijls in onzekere statuten aan het werk zijn. Dit maakt van ongekwalificeerde jongeren een kansengroep bij uitstek in het onderwijs- en arbeidsmarktbeleid. Meisjes laten qua schooluitval duidelijk een beter resultaat optekenen dan jongens. Gemiddeld in de Europese Unie is in 2006 bijna 18% van de jongens vroegtijdig uitgestroomd, tegenover 13% van de meisjes. Bij Vlaamse jongens bedraagt de schooluitval 12%, bij Vlaamse meisjes nog 'slechts' 8%.

De 'gekwalificeerde jongeren' kunnen we in zekere zin als het spiegelbeeld van de ongekwalificeerde uitstroom beschouwen, zij het dat we voor de berekening van deze indicator van een iets andere leeftijdsgroep gebruikmaken. Het aandeel gekwalificeerde jongeren geeft het aandeel jonge twinti-

gers weer (20- tot en met 24-jarigen) dat minstens een diploma van het secundair onderwijs op zak heeft. Het met succes doorlopen van het secundair onderwijs wordt algemeen beschouwd als een minimale vereiste om mee te kunnen in onze kennis-samenleving. Gemiddeld in de Europese Unie anno 2006 heeft 78% van de jongeren een diploma hoger secundair of hoger onderwijs behaald. Ook voor deze indicator doen vrouwen het beter dan mannen. In het Vlaams Gewest tellen we 89% gekwalificeerde jongeren bij vrouwen tegenover 84% bij mannen.

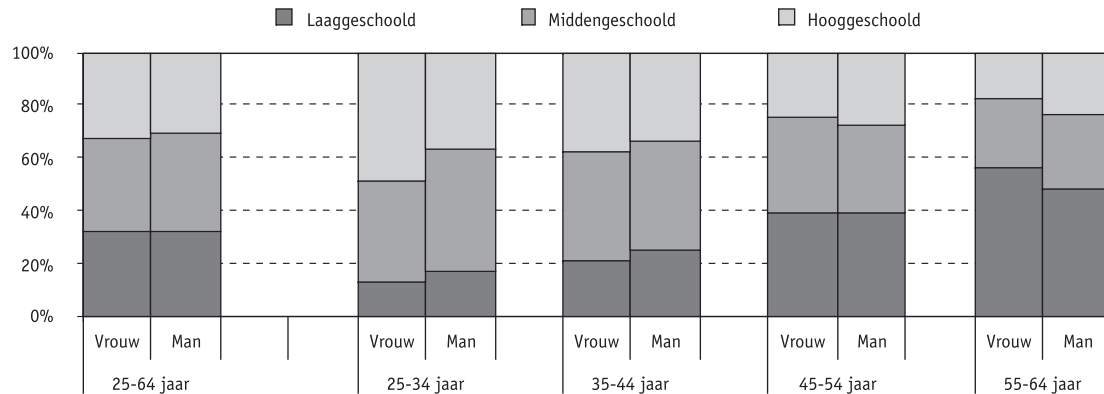
Betere papieren

De opmars van het aandeel vrouwelijke studenten in het hoger onderwijs tijdens de voorbije vijftig jaar in combinatie met hun globaal betere onderwijsprestaties leidt ertoe dat de jonge generaties vrouwen van vandaag opvallend hoger geschoold zijn dan de mannen. Anno 2006 is iets minder dan een derde van de bevolking tussen 25 en 64 jaar laaggeschoold (figuur 1). We tellen daarnaast ongeveer evenveel hooggeschoolden en iets meer middengeschoolden. De verdeling naar onderwijsniveau is min of meer gelijk bij vrouwen en mannen tussen 25 en 64 jaar. Dit beeld verandert drastisch als we meer in detail kijken naar tienjarige leeftijdsgroepen in de bevolking. Dan valt op dat vrouwen in de jongere leeftijdsgroepen opvallend hoger geschoold zijn dan mannen. Van de vrouwen tussen 25 en 34 jaar heeft de helft (49%) een diploma hoger onderwijs behaald, tegenover 37% bij de mannen. Nog slechts 13% van de vrouwen in deze leeftijdsgroep is laaggeschoold, tegenover 16% van de mannen. Het omgekeerde is waar in de oudere leeftijdsgroepen. Daar kampen vrouwen nog met een onderwijsachterstand ten opzichte van mannen. In de groep van 55 tot en met 64 jaar is nog 56% van de vrouwen laaggeschoold, tegenover 47% bij de mannen. We tellen hier slechts 18% hooggeschoolde vrouwen, tegenover 24% hooggeschoolde mannen.

De jongere generaties vrouwen van vandaag zijn dus opvallend hoger geschoold dan de mannen. Dat is een goede zaak met het oog op gelijke kansen op de arbeidsmarkt. Vrouwen zijn dan wel in mindere mate aan het werk dan mannen en dit ongeacht leeftijd of onderwijsniveau, maar een diplo-

Figuur 1.

Onderwijsniveau van de bevolking (25-64 jaar) naar geslacht (Vlaams Gewest; 2006)

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (bewerking Steunpunt WSE)

ma hoger onderwijs betekent voor vrouwen wel een hefboom om het verschil met de mannelijke werkzaamheid te verkleinen, zo leren de werkzaamheidsgraden van vrouwen en mannen naar onderwijsniveau. Laaggeschoolde vrouwen in het Vlaams Gewest (25-64 jaar) hebben slechts in 39,7% van de gevallen een betaalde baan. Daartegenover staat dat bijna twee derde van de laaggeschoolde mannen (64,6%) in Vlaanderen aan het werk is. Naarmate het onderwijsniveau stijgt, wordt het verschil in werkzaamheid veel kleiner. Zo zijn bij de Vlamingen met een diploma hoger onderwijs 82,9% van de vrouwen en 88,7% van de mannen aan het werk.

Goed begonnen

Een diploma hoger onderwijs is al bij de intrede op de arbeidsmarkt van groot nut. Schoolverlaters met een diploma hoger onderwijs op zak hebben duidelijk de beste kansen bij het betreden van de arbeidsmarkt. Van de hooggeschoolde schoolverlaters is slechts 7% na één jaar nog steeds werkzoekend, tegenover 13% bij de middengeschoolden en zelfs 27% bij de laaggeschoolden. Een diploma hoger onderwijs loont dus voor zowel vrouwen als mannen bij hun eerste stappen op de arbeidsmarkt, maar voor vrouwen is het voordeel van scholing duidelijk nog groter. Bij de laaggeschoolde schoolverlaters zijn vrouwen met 31% vaker nog werkzoekend na één jaar dan mannen met 25%. De

hooggeschoolde vrouwen daarentegen zijn met 7% iets minder vaak nog werkzoekend na één jaar dan mannen met 8%.

Ook enkele jaren na het verlaten van de schoolbanken blijven de verschillen tussen laaggeschoolden en hooggeschoolden op de arbeidsmarkt groot. Op 26-jarige leeftijd heeft slechts 54,5% van de laaggeschoolde vrouwen een betaalde baan, tegenover 81,2% bij de mannen. Bij de middengeschoolden is er eveneens een sekseverschil, maar het is minder groot (83,7% werkzame vrouwen tegenover 93,7% werkzame mannen). Enkel bij de hooggeschoolden is nog amper een verschil in werkzaamheidsgraad tussen vrouwen en mannen waar te nemen: zowel vrouwen als mannen met een diploma hoger onderwijs zijn in meer dan 90% van de gevallen aan het werk op de leeftijd van 26 jaar. Een hoger diploma geeft jonge twintigers dus doorgaans de beste kansen op de arbeidsmarkt én heeft bovendien een positieve invloed op de sekselijkheid op het vlak van werkzaamheid.

Goed begonnen?

Ondanks het feit dat jonge vrouwen hun arbeidsloopbaan aanvatten met een gemiddeld hoger diploma dan mannen, is het verhaal niet over de hele lijn positief. Dit 'gemiddeld hoger diploma' waarmee jonge vrouwen afstuderen, verbergt immers kwalitatieve verschillen in afstudeerrichting tussen

vrouwen en mannen, die belangrijke gevolgen hebben voor hun latere positie op de arbeidsmarkt. Door een stereotiepe studiekeuze in het secundair en hoger onderwijs studeren meisjes namelijk veel meer af in de menswetenschappelijke en taalkundige richtingen, terwijl veel meer jongens kiezen om een diploma in de exacte wetenschappen te behalen.

Bekijken we het secundair onderwijs, dan zien we dat vooral in het beroepssecundair onderwijs (BSO) de seksesegregatie een hoge vlucht neemt. De populaire richting Verzorging bijvoorbeeld, wordt voor 92% door meisjes bevolkt, terwijl we in de richting Houtbewerking bijna uitsluitend mannelijke leerlingen terugvinden (98%). In het technisch secundair onderwijs (TSO) springen Sociale en technische wetenschappen (77%) en Secretariaat-talen (68%) eruit als grote studierichtingen met een opvallend vrouwelijk gezicht. Boekhouden-informatica trekt dan weer vooral mannen aan (63%). In het algemeen secundair onderwijs (ASO) blijft de seksesegregatie nog beperkt in vergelijking met de andere onderwijsvormen, wat hoopgevend is voor de kansgelijkheid bij de aanvang van hoger onderwijs. Toch zien we dat richtingen humane wetenschappen en talen een voornamelijk vrouwelijk publiek aantrekken (73% meisjes in Menswetenschappen; 70% meisjes in Latijn-Moderne talen). In de exact-wetenschappelijke richtingen zitten dan weer vooral mannelijke leerlingen op de banken (59% jongens in Wetenschappen-Wiskunde).

Ook in het hoger onderwijs valt op dat de 'zachte' en taalkundige richtingen vooral vrouwelijke studenten rekruteren, terwijl de richtingen met een 'hard' imago (exacte wetenschappen) vooral bij mannen populair zijn. Aan de hogescholen zijn vrouwen sterk in de meerderheid in de studiegebieden Gezondheidszorg (83%), Sociaal-agogisch werk (77%) en Onderwijs (72%). Industriële wetenschappen en technologie is daarentegen een richting die het vooral van mannelijke studenten moet hebben (88%). De universiteit telt opvallend veel vrouwelijke studenten in de populaire studiegebieden Psychologische en pedagogische wetenschappen (83%) en Taal- en letterkunde (73%). Ook onder de studenten Geneeskunde zijn er tegenwoordig meer vrouwen dan mannen (62%). In de Toegepaste wetenschappen (77%), Wetenschappen (68%) en Economische en toegepaste

economische wetenschappen (61%) hebben de mannelijke studenten dan weer het overwicht.

Een valse start

Het is genoegzaam bekend dat vrouwen veel vaker dan mannen hun job op deeltijdse basis uitoefenen. Opvallend is evenwel dat dit sekseverschil reeds bij de intrede op de arbeidsmarkt opduikt. Bijna een op de vier vrouwen heeft een deeltijdse eerste job (23%), tegenover slechts 6,7% van de mannen (tabel 1). Net als bij de werkzaamheidsgraad is dit verschil tussen vrouwen en mannen veel groter bij laaggeschoolden dan bij hooggeschoolden. Verder komen vrouwen met 44,2% na hun afstuderen veel vaker dan mannen (29%) in tijdelijke contracten terecht, terwijl mannelijke schoolverlaters vaker dan vrouwen met een vast contract aan het werk gaan (48,9% bij mannen tegenover 40,2% bij vrouwen).

Tabel 1.

Kenmerken van de eerste job van vrouwen en mannen geboren in 1978 (Vlaams Gewest)

(%)	Vrouwen	Mannen	Totaal
Arbeidsregime			
Voltijds	77,0	93,3	85,3
Deeltijds	23,0	6,7	14,7
Totaal	100	100	100
Contracttype			
Vast contract	40,2	48,9	44,6
Tijdelijk contract	44,2	29,0	36,6
Interimcontract	15,6	22,0	18,8
Totaal	100	100	100

Bron: SONAR (Bewerking TOR, VUB)

Toch nog niet gewonnen

Onder meer omwille van hun afwijkende studiekeuzes zijn vrouwen en mannen voor een groot deel in andere beroepen en sectoren van onze economie aan het werk. Deze ongelijke man-vrouwverdeling over de verschillende sectoren noemen we horizontale segregatie. Bij de loontrekkenden vinden we opvallend weinig vrouwen terug in de

industrie (21%), waarbij vooral de bouw en de metaal eruit springen als mannenbastions (respectievelijk slechts 6% en 15% vrouwelijke loontrekkenden). In de tertiaire sector zijn vooral in het vervoer (22%) en de informatica (26%) weinig vrouwen actief. Het verschil met bijvoorbeeld de kleinhandel (69%) is enorm. De publieke dienstensectoren zijn het sterkst vervrouwelijkt, met het onderwijs (68%) en de ziekenhuizen, gezondheidszorg en overige maatschappelijke dienstverlening (81%) als uitschieters van formaat.

Ook bij de zelfstandigen in hoofdberoep zit de seksesegregatie diep geworteld. In de bouw, de hout- en meubelnijverheid en de metaalnijverheid vinden we respectievelijk slechts 2%, 3% en 4% vrouwelijke zelfstandigen. De schoonheidszorg herbergt daarentegen maar liefst 80% vrouwelijke zelfstandigen. De vrije en intellectuele beroepen doen het globaal met 41% niet slecht als we weten dat het aandeel vrouwen bij de zelfstandigen in hoofdberoep in het Vlaams Gewest als geheel op slechts 32% ligt. Vrouwen staan best hun mannetje bij de artsen en chirurgen (35%), de advocaten (40%) en de tandartsen en apothekers (48%). Toch ligt hun aandeel bij de paramedische beroepen die als 'typisch vrouwelijk' te boek staan (psychologen, verplegers, vroedvrouwen, ...) nog steeds gevoelig hoger (68%).

Het bestaan van horizontale segregatie werkt een aantal andere ongelijkheden tussen vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt in de hand. Zo heeft bijvoorbeeld de loonkloof ten dele te maken met de ongelijke spreiding van vrouwen en mannen over sectoren met hoge en met lage lonen.

Sectoren als de chemie, de financiële diensten, de informatica en het onderwijs betalen heel wat meer aan hun loontrekkenden dan gemiddeld. In twee van deze goedbetalende sectoren (de chemie en de informatica) zijn vrouwen sterk ondervertegenwoordigd: slechts een op de vier loontrekkenden in deze sectoren is een vrouw. Bovendien is de loonkloof (het loon van mannen in verhouding tot het loon van vrouwen) zowel in de chemie als in de informatica groter dan gemiddeld. In de financiële diensten zijn vrouwen met 51% wel sterker dan gemiddeld (45%) aanwezig maar de loonkloof gaat hier enorm diep. Dat een mannelijke loontrekkende hier gemiddeld 43% meer verdient dan een vrouw, laat vermoeden dat we de aanwezige vrouwen in de financiële diensten eerder in administratieve functies dan in directiezetels moeten zoeken. Het onderwijs is de enige van deze goedbetalende sectoren die goed uit de vergelijking komt: de loonkloof is er kleiner dan gemiddeld en meer dan twee op de drie loontrekkenden zijn vrouwen (68%).

Nog veel meer interessante cijfers over de positie van vrouwen en mannen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt vindt u in het Genderjaarboek 2007 MV United – In cijfers. De volledige publicatie is gratis te bestellen bij het ESF-Agentschap via mail: onthaalesf@esf-agentschap.be of telefonisch op het nummer 02/546 22 11.

*Annick Van Woensel
Steunpunt WSE*